DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA
DE
DELIRIO TREMENTE POTATORUM,
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS
ET DIRECTORIS
SPECTABILIS DOMINI DECANI
NEC NON
CLARISSIMORUM DOMINORUM PROFESSORUM
INCLYTAE
FACULTATIS MEDICAE
PRO
DOCTORIS MEDICINAE LAUREA
SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS, AC PRIVILEGIIS RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS IN ALMA AC CELEBERRIMA REGIA SCIENTIARUM UNIVERSITATE PESTHIENSI

CONCINNAVIT

HERMANNUS WEISZ.
HUNGARUS ZEMPLINIENSIS.

Theses adnexae publice defendentur in Palatio Universitatis majore.

PESTINI.
TYPIS LANDERER ET HECKENAST
1844.

Ohajtandó volna, hogy hazánk nagy befolyású férfiai, kik ujabb időben annyi sok szépet és jót tesznek a' közjó előmozditására, a helyett, hogy idegen iparművet használnak a' nép számára gyorsan készitendő lassú méregre, inkább igyekeznének alattvalóikat a' pálinkaivástól megtartóztatni, hogy igy az álladalomnak 's magoknak egészséges 's hasznos polgárokat képezzenek.

Il n'y a que trois hommes, qui connaissent les maux des hommes
Ce sont le prétre l'avoué et surtout le Medicin.

BALZAC

TEKINTETES

ERKEL RUDOLF

ORVOSTUDOR

A' k. magyar természet tudományi társulat rendes tagja; a' nemzeti szinház 's Pestvárosa gyakorló Orvosának.

ÉS

TEKINTETES

LUMNICZER SÁNDOR

ORVOS- ÉS SEBÉSZTUDOR

és Pest városi gyakorló orvos uraknak

Kórnevezet.

Iszákos rezgkór (Dipsomania *Huffelandi;* Encephalitis tremefaciens *Josephi Frank;* Delirium ebriositatis *Blakii;* Mania a' temulentia *Barchausen;* Tromophrenesis potatorum *Lippich;* Delirium tremens potatorum; Säuferwahnsinn stb.) azon betegség, melly az értelmi tehetségek, az érzékek, 's izom mozgalmak zavarodásával külekezik, miket folytonos izgatókkali élés, vagy az azokkali élésnek rögtöni megszűnése hoz elő. Ezen baj terhes álmatlanságtól kisértetik, mig végre mély, gyakran a' kórt is megszüntető álom következik.

Ezen betegség már a' legrégibb időkben le volt irva, főleg Hypocratestől, miként azt Frank bizonyitja következő szavaival: „Rezgések, homályos tébolygások, 's hol a' beteg mindig kapkodik valami után, agybeliek." Jelen időben e kór leirásában legnagyobb érdemet szerzett magának Frank J.

Kórjelek 's határzat.

A' rezgkórság majd megelőző jelekkel külekezik; majd hirtelen megtámadja a' beteget. Megelőzőleg ezen kórtünemények vétetnek észre: a' beteg panaszkodik átalános gyengeség, főfájás, fülzúgás, 's a' gyomortájbani nehézségről. Továbbá jelen van éjjeli nyugtalanság, rövid, ijedelmekkel félbeszakitott álom, éthiány, undor, vagy épen hányás is;

a' nyelv sürü nyákkal boritott, nedves, gyakran rezgő, a' beteg igen haragos; fejszédelgés, zavart eszmék, félrebeszéd 's vakmerő tettek is követik.

Ha a' kór kiüt, ezen tüneményekhez csatlakoznak még, az izmok önkénytelen mozgásai, kivált a' felső végtagokban; összehuzódás 's kitágulások a' szokott rendtől igen eltávozók, mi által a' rezgések támadnak. Azután hozzá járul a' tébolygás, melly majd csendes, majd dühöngő; szeszes italok kivánatától annyira gyötörtetnek, hogy ha az megtagadtatik tőlök, magok 's a' körülállókra felbőszülnek.

Némellykor nagyon vidám 's fecsegő a' beteg, vigan beszélvén. Érzékei tompák, vagy homályosok, úgy hogy felforditott tárgyakat, néha rémeket, álarczokat, majd ismét rabló, 's ellenséges állatokat lát, miket kikerülni igyekszik; felbőszül pedig, ha ohajtása nem elégittetik ki. Nehányszor erős fájdalmakat érez, vizet nyelvén, bor vagy szeszes italokat vél izelni.

Ezen a' kül 's belső érzékek változását mutató tüneményekhez még más, nem kevésbé jellemzők is hozzá járulnak.

Az arcz kinézése komor, maga az arcz majd halvány, majd vörös, a szemek pillantása sajátságos, alig leirható, a' nyugtalan, félénk változó tekintet többektől igen jellemzőnek tartatik. Az arcz izmai göresösen húzódnak össze, a' tagok inganak; a' nyelv rezgő, némellykor száraz, némellykor nedves, sárgás nyákkal fedett; a szomj eleinte kisebb, de a' baj nagyobbultával szomjkórrá lesz, 's néha olly fokra emelkedik, hogy kielégiteni nem lehet. A' székürités majd rekedt, majd akaratlanúl történik, mint a' hudkiürités is, ámbár a' székletét néha egészen megreked. A' bőr, ha kifejlik a' baj, ragadós, és büzös izzadástól nedves. A' száj bor 's szeszitalok szagától érezhető. A' lélekzet szabad, de a' halál közeledtével rövid lesz, sebes, nehézkes ásitás 's hörgéstől kisérve. Aztán következik kis, de nem élesztő álom, minthogy igen rövid; a' beteg fölébred 's még érzékei ho-

málYosságától tartatik vissza, nem emlékezik többé azokra, mik előbb történtek vala. Az ütér majdnem mindég gyorsabb a' rendesnél, szabálytalan és rezgő; a' kór haladtával elnyomott, halál beálltával pedig a' legingerültebb, alig számolható; a' kór kisebbültével pedig 's ha álom következik rá, teljes, erős és szabadabb lesz.

Az elszámlált kórtünemények elég világossá teszik a' kórismeretet; azonban szoros hasonlatosságánál fogva más bajokkal igen könnyen lehetne összetéveszteni. Igy sokszor habozhat az orvos, valljon rezgkór vagy szépnőnye (belladonna) beléndek, vagy más, főleg ólom készitményekkeli mérgezés van-e jelen, avagy eszelősség (dementia) vagy más efféle.

De az első szerektől előhozott mérgezésben dévaj tébolygás, 's rögtöni szunyadás áll be, mi a' rezgkórnál észre nem vehető. Ha ólom készitményektől, akkor a' különös ok ismerete 's a' hasi jelenségek útba igazitják az orvost. Az eszelőség pedig abban különbözik a' rezgkórtól, hogy abban könnyü álmatlanság van jelen, a' baj sokáig huzódik, 's a' gyógyitás mitsem használ. Mindenesetre megjegyzendő, miszerint a' kórelőzményt szigórun 's pontosan kell egybegyüjteni.

De minthogy ezen baj igen könnyen csatlakozik másokhoz, ezeket is meg kell ismerni, hogy alkalmatos gyógymód intéztethessék. *Schmidt*, *Burkhausen*, 's más érdemes irók ezen kórt a' nehézkór, görcsök, szélhüdésekkel együtt járni tapasztalák. Jóllehet pedig *Brussais* és *Speranza* gyomor, vagy gyomor és béllob megelőzését állitják a' rezgkór első okának, még is hihető, hogy azok csak szöveményei, mellyek lehetnek is, nem is, főleg midőn az alkalmi okok olly természetüek, hogy eredetileg a' has életmüveire, vagy az agyra hatnak kártékonyan, miként ezt *Andral* bizonyítja.

Mellgyuladások, orbáncz, bőrkütegek, sebek, törések, 's több más bajok szövetkezhetnek a' rezgkórral, mellyeket

a' gyógytan átalános szabályai szerint megismerni 's gyógyitani kell.

A' kór folyama 's felosztása.

Ezen baj majd folytonos, majd félbehagyó, 's a' rohamok idővel kisebb közre szoritkoznak, számszerint szaporodnak napjában, átalános gyengeséggel párult tespedésbe esik a' beteg, különféle, nehezen gyógyitható vérfolyások támadnak, az egyed feloszlásba vagy vizkórba esik, szélhüdés rohanja meg, agyagszint nyer, többféle hasi lobok is járulnak hozzá, mig végre a halál beköszön.

A' láz jelenléte vagy hiányától más felosztása függ a' rezgkórnak. Vannak, kik a' lázt 's cselekvő jellemet soha sem hiányzani állitják; mások ellenben e bajt mindig láztalannak hiszik. De e tekintetben érdemteljes férfiak bizonyságai tanusitják, mikép a' rezgkórt láz is követi, ámbár vannak esetek, hol az nincs jelen. Ezeknél fogva a betegség vagy lobos, vagy ideges természetet ölt magára.

Mi a' lefolyást illeti, az néha néhány nap alatt végbemegy. *Beyer* azt mondja, hogy ő soha sem látott illyen bajt huzamosan lefolyni, minthogy tiz nap alatt többnyire véget ért. *Frank József* csak hét napig mondja tartani, 's a' jeles *Speranza* egy rezgkóresetet ir le, mellyben hetedik nap a' baj minden tüneményei elenyésztek. *Black,* ki három szakot (stadium) tulajdonit e' betegségnek, ugyanazt tanusitja.

Ambár nem lehet tagadni e' baj hirtelen lefolyását, még is hiteles adatok vannak érdemes iróktól, mellyek kétkedni sem hagynak ezen baj huzamos lételéről is. Ezen vélemény ellen sok jeles orvos azt hozza fel, hogy azon tünemények, mellyek a' rezgkór huzamosságát külölik, valamelly közbejött szöveményes bajtól erednek, vagy más betegségektől, mellyekbe átment a' rezgőkór. De mi ellenzi, hogy e' baj szövemény közbejötte nélkül is huzamossá

váljék? Akár lobos, akár ideges bántalomtól származtatjuk azt, mint alább bebizonyúl, miért ne lehetne huzamos?

Kórokok.

Ezek kétfélék, hajlamitók *(causae disponentes)* és alkalmiak. Az első függ az éghajlat, nem, kor, foglalkozás 's erkölcsöktől.

Mi az éghajlatot illeti, Kelet-India 's déli Amerikában a' nagy hőségtől eltikkasztott emberek erejök fentartására jónak vélik az ugynevezett Rumot nagyobb mennyiségben is magokba venni. Hasonlólag éjszaki vidékeken a' hideg elüzése végett, mint Orosz 's Lengyel 's jelenleg, fájdalom! Magyarország felső vidékein is tapasztalhatni, hol is ezen betegségek leggyakrabban fordulnak elő.

A' nemet tekintve, inkább támadtatnak meg a' férfiak, mint a' nők, inkább középkoruak, mint öregek; hogy pedig az ifjonczok alkotásuk, életnem, munkálkodás 's könnyü alkalmak miatt gyakran esnek e' bajba, tapasztalhatni. Ezen tekintetből megjegyzendő, miszerint ifjú egyedek, erősek, más betegségek által el nem gyengitettek, heves mérsékményűek inkább hajlandók a' lobos rezgkórra, ellenben az ideges inkább élemedettebb egyedeket támad meg, 's kik más kórok által kimeríttettek, érzékeny mérsékménynyel birnak, 's bor, de főleg sok pálinkát isznak. —

A' foglalkozásra nézve azt tapasztaljuk, miszerint a' kőmivesek, ácsok, hajósok, kocsisok, 's pálinkaégetők inkább támadtatnak meg, mint más emberek. Ide számitandók még azon tudományos emberek is, kik éjjeli virraszthatás végett szeszes italokkal kergetik el álmukat, 's igy könnyen esnek e' bajba.

A' mi az erkölcsöket illeti, hogy a' nép romlottsága nagy hajlamitó okúl szolgál, Angolhon bizonyitja, hol, miután a' mérsékleti társulatok igen bölcs kiszámitással, mega-

lapittattak volna, csak huszadik része tapasztalható azelőtt olly gyakori bajnak.

A' bor 's pálinkávali visszaélést mint alkalmi okot tekintendőnek *Sutton* bizonyitja, ki a' józan 's mérsékelt embereket e' bajtól menteknek állitja, ellenben leginkább pusztit azon helyeken, hol az emberek ama káros itallal baromi módon visszaélnek, kikre a' kora halál kínos szenvedései várnak.

Reyer és *Black* más tudós orvosokkal együtt igen sok véleményt nyilvánitottak azon mód felett, miként hatnak a szeszes állományok az életmüségre.

Vannak, kik a' rezgkórt az agy rokonszenvi bántalmától származtatják, mondván, hogy a' szeszes állományok káros hatásukat leginkább a gyomor, máj 's bélcsőre külölik, minek következtében gyomor, máj vagy bélhuzamlobok erednek, 's azon összeköttetés miatt, melly ezek 's az agy között létezik, ez is megtámadtatik, honnan azután a' fenemlitett kórtünemények következnek.

De ha ezt megengedjük, miként fejtjük meg ezen betegség kifejlését olly egyedekben, kik, különben józanok levén, megtámadtatnak a' bajtól, ha a' légkör szeszes részekkel van elegyitve, 's abban mozganak.

Bizonyos ugyan, hogy az agy szoros egybefüggésben van a gyomor, máj 's bélhuzammal, de másrészt az is bizonyos, mikép némelly esetekben gyomorlobnak semmi jelensége sincs 'stb., valamint az is tagadhatlan 's gyakorlatilag is bizonyult dolog, hogy ezen káros hatmányok az agyat közvetlenül megtámadhatják, midőn a' sziv sebesebb lüktetését előmozditván, oda nagyobb mennyiségü vért vezetnek, minek következtében az agy életmüvei megnyomatnak, 's a' baj tüneményeit előidézik, 's valamint más lobok keletkezhetnek szeszes italoktól, úgy eredhet a' rezgkór is folytonos szesz használatától.

Minden kórtanárok ezen véleményt követik, hogy t. i.

a' szeszek megtámadják az agyat, 's benne ingerült lobos állapotot hoznak elő, mint azt a' rezgkór minden jelei tanusitják.

Boron kivűl más olly italok is előidézhetik e' bajt, mellyekben lél foglaltatik. Oka pedig nem csak a' visszaélésben, hanem a' rögtöni felhagyásban is kereshető, több példák czáfolhatlan igazolása szerint; mert az agy szokott izgatóit nélkülözvén, épen azon eredményeket szüli, mellyek amazok által idéztetnek elő.

Mi a' kórminőséget (conditio pathologica) illeti, két részre oszlanak a' vélemények. Az egyik rész vértolulásban az agy felé véli létezni a' bajt, 's mintegy agylob nemének tartja, mint a' hires *Brussais* ezen szavaiból is kitetszik: „Tous les auteurs vous diront, que les excés en vin en liqueurs spiritueus, et aliments du haut goút trop nourissants et trop condimentés conduisent à la menningité. Mais un opinion, que je n'emprunte à personne, c'est que l' inflammation commence souvent à se former dans la surface interne de l' estomac, et du duodenum, et que de la, elle se transmet à la peripherie du cerveau; en d' autres termes l' Arachitis complique souvent la gastrite, et la duodenite." — A' másik rész a' kór lényét az ideg-állomány változásában keresi. —

Jóslat.

Valamint a' többi bántalmak, a rezgkór is, vagy javulás, vagy más kórba megy által, vagy halállal végződik.

Ha a baj nem rögzött, rendesen folyik le, 's nem is kisértetik olly veszélyes tüneményektől, 's helyes gyógymódra legalaposb reményt táplálhatni tökéletes fölépülés iránt, melly jótékony birálatok, izzadás, széküritések, kissé vagy többé huzamos álom által külekezik. *Sutton* 32 betege közül csak négyet veszite el.

Kevésbé kedvező körülmények között, vagy idültté lesz a' baj, vagy huzamos agylobbá 's agyvizkórrá változik, némellykor más idegbántalmak váltják fel, mint eszelősség, tompaság, nehézkór, szélhüdések stb.

Ellenséges helyzetben halál következik, melly többnyire szélhüdéses szokott lenni.

Minthogy e betegségben az életmüvek legnemesbike, az agy szenved, mindenki átlátandja, mennyire ovatosnak, sőt többnyire nem a' legjobb kimenettel biztató jóslatnak kell tétetnie.

Ha egyszerü a' kór 's erős egyedet először támad meg, jó kimenetelt várhatunk. De ha szöveményes a' baj 's ismételve fordul elő; ha semmi, vagy rosz gyógymód által még elrontatik különben is gyenge testalkotmányú egyedekben, akkor őrültség, szélhüdés 's göresök után halál következik.

És nem csak magokat a' betegeket, hanem gyermekeiket is lehet féltenünk, mert tapasztalásból tudjuk, miszerint rezgkórosoktól nemzett gyermekek ugyanazon bajban sinlenek, vagy romlott erkölcsüek, buták, s' nehézkórosok lesznek.

Kórboncztan.

A' hullák bonczolata valamint más betegségekben, itt is legnagyobb fényt vet az annyi jeles férfiak különböző véleményeire e' baj kórminőségére nézve. Ennél fogva itt többek tapasztalatit fogom előadni.

Black bizonyos aludt nyirkot fedezett fel az agykéreg 's pókhálóhártya között, a' barlangokban (sinus) pedig, kivált az oldaliakban, nagy mennyiségü savógyülemet.

Frank József agylobhoz hasonló változásokra talált az ezen bajban meghaltak testében.

Léveillé ugyanazt, mit Frank fedezett fel.

Morgagni a' kemény agykór barlangjaiban összenövéseket, a' pókhálóhártyában vérduzzadt edényeket, a' gyomracsokban pedig sok savóömlenyt tapasztalt.

Nasse de Moeclon emlit esetet, hol a tetem bonczolásánál a' barlangokban savót, 's a' szivgyomrok kitágulását tapasztalá.

Más irók, főleg hirtelen lefolyt kórokban a' gyomor 's bélcső hártyáiban sok nyákot vettek észre, más esetekben pedig az agy kérgeit vértől duzzadtan, sőt magát az agyat is vérteljesen lelék.

Több nevezetes férfiak pedig, mint *Reyer, Calmeil, Frank, Andral* az agy 's bélcsőben semmi beteges változásokat nem találtak, kivéve mit az idegek kórbonczolati fejletlensége mellett ezekben tapasztaltak.

Gyógymód.

Azokból, miket a' kór természetéről eddigelé mondottunk, kitetszik, hogy nem mindég ugyanazon gyógymódot kell követni. Sokféleképen kell azt az egyedek tulajdonságai, a' baj foka 's ideje szerint alkalmaznunk.

A' gyógymód két pontra ügyel legfőképen, az egyik elmellőző, a' másik gyógyitó.

Az elmellőző, vagy kórhárító gyógymód vallásos, 's tiszta erkölcsökre alapitott életmód, jó tanács, jó utmutatások által érethetik el. Ennek eszközölhetésére azonban a' törvényhatóságoknak is kellene segédkezeket nyujtaniok; mert azon sok 's naponkint szaporodó pálinkaégető házak következménye más nem is lehet, mint elaljasitása, 's elromlása az emberiségnek. Valóban ideje volna, hogy annyi hatalmas felszólalások után e' szomoritó tárgyra nézve, már valami lépések is tétetnének meggátlására. Meg kellene jól fontolnia az álladalomnak, miszerint egyes

emberek nyomoru haszonlesésének ezrek életét 's boldogságát feláldozni, bűn, 's olly tett, melly magát boszulatlanul nem hagyja.

Mi a' gyógymódot illeti, kárhozatos azok szokása, kik a' félrebeszélőket 's dühöngőket kötözik. Ezen eselekvésmód hozza magával a' dühösség nagyobbulását 's a' guta kifejlését. Azután el kell mindent távoztatni, mi borzalmat, félelem, vagy haragot képes a' betegben ébreszteni, vagy azokat hirtelen félbeszakítani.

Ezeknél fogva jószivü ápolóra bizassék a' beteg, ki szelid intésivel a' beteget ágybani maradásra birhassa. Tátongók feles száma, a' sok zajongó fecsegés, fény, 's szobahév, kerülendők.

A' gyógyszerek közül, mellyek vérdús egyedeknél ajánlhatók a' rezgkórban, ezek tünnek ki: általános vérvételek, nadályok a' halánték vagy fülek mögé felrakva, hideg borogatások eczet- és jéggel. Diesértetik a' hánytatva-kiürítő ital, főleg ha a gyomorban még szesz találtatik. De bár vérmes egyedeknél is a' vérvételt igen nagy ovatossággal kell végbe vinnünk, mert a kórodai tapasztalásokból tudjuk, miszerint vérmes, erős embereknél is olly nagy erősülyedés következett érvágás után, hogy a beteg nem sokára azután meghalt.

Ezenkivül ajánltatnak minden gyenge hashajtók, csillapitók és elnyomó szerek, illyenek: a' középsavak, tamarind, édes higany, manna, czitromos italok, hánykő, salétrom, cassia, gyüszűvirág stb. Hasznosak még az olvasztó csőrék is.

Ha a' baj idő folytával ideges jellemet ölt magára, vagy eleinte úgy mutatkozik, akkor más szerek tanácsosak.

És mindenek előtt a' legtöbb hires orvos mákonyt javasol, mint legjelesb szert, 's vannak sokan, kik 24 óra alatt egy terecset, vagy fél obonyt is feleméſztetnek betegeikkel. De ezen szer beadásánál nagyon vigyázóknak kell lennünk, nehogy halálos bódulásba ringassuk betegünket.

Mások a' mákonyt hánygyökérrel ajánlják; Sydenham folyadékát, tiszta mákonyt, acetas morphiumot; de mindezeket szinte igen kis adagban, nehogy gutaütési veszély vagy más véres visszahatás következzék.

Némellyek a' belénd gyüszüvirág kivonatát, valeriánát, Arnicát, Kafort, Mosust, hig hugyanyt mondanak jónak.

Bőrizgatók, kivált mustártészta, szinte czélszerü.

Az étrend a' kór jellemének 's fokának feleljen meg.

A' szövemények a' gyógytan átalános szabályai szerint gyógyitandók.

Ugyanezen gyógymódot kell követni az idült rezgkórban is, de a' hatékonyabb szerek körül még nagyobb vigyázattal kell lenni.

Theses.

---

1. Pravae hominum consuetudines multos produxerunt morbos, qui hucdum non existere.
2. Per depravatos hominum mores et homines et illorum morbi naturam mutarunt.
3. Hinc unica Theoria morbi in arte medica nequaquam existere potest.
4. Neque uni systemati pertinaciter adhaerens medicus qua optimus declarandus.
5. Methodo metasyncriticae major quam recentibribus temporibus factum, in praxi medica et extensio et adplicatio concedenda.
6. Artritis Hemorhoides et Hypochondriasis, ejusdem ferme originis sunt morbi.
7. Instinctus aegri, etiamsi inexplicabilis, ratiohabenda.
8. Opera medica populo dicata, et populo et medicis nocent.
9. Omnis febris pro se spectata, reactionem naturae in morbum demonstrat, adeoque salubris.
10. In morbis curandis et praecavendis plurimum valet dieta.
